

ВІДГУК

Офіційного опонента -

Волощук Ірини Петрівни,

Кандидата педагогічних наук, доцента кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови, факультету лінгвістики, Національного Технічного Університету України «КПІ»

На дисертаційне дослідження Охрименко Зорини Володимирівни «Формування у старшокласників самовимогливості в процесі професійної орієнтації», подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Вирішення Україною складних соціально економічних завдань, ефективна євроінтеграція та реалізація інших ключових напрямів розвитку суспільства, в значній мірі залежать від готовності молоді самореалізуватися перш за все в обраній професії. Звідси витікає необхідність дослідження у старшокласників механізмів активізації їх розвивального руху і насамперед усвідомлення ними особистісних аспектів професійного самовизначення. Основні виклики сьогодення такі як рівень безробіття, відсутність гарантій професійного зростання для молодих фахівців актуалізує у учнів старших класів потребу постійно самовдосконалюватися, виявляти самовимогливість, що є внутрішнім механізмом, спрямованим на активізацію особистісних ресурсів професійного самовизначення та потенційних можливостей майбутнього професіонала. Проте формування в особистості самовимогливості, яку слід розуміти як вищий щабель сформованості “вимогливості до себе”, поки не обиралося вченими предметом спеціального дослідження в теорії та методиці виховання; незважаючи на те, що саме дана категорія особливо гостро постає для учнів старшого шкільного віку стосовно актуалізації їх потреб у професійному самовизначенні. Адже, інтерес до професій інтенсивно формуються в підлітковому та юнацькому віці, коли перед старшокласником стає необхідність вибирати професію або профіль навчального закладу для продовження освіти.

Звернення до реалій практики засвідчує, що процес професійного самовизначення старшокласників доволі часто відбувається стихійно, під впливом випадкових зовнішніх, несамотійних факторів та умов. Це пов'язано, насамперед, з недостатнім усвідомленням та розумінням ними власних життєвих цілей, нездатністю співставляти вимоги професії з власними здібностями та інтересами, а також неготовністю активно працювати над собою згідно з прийнятими в суспільстві кваліфікаційними вимогами майбутньої професії. В той же час усвідомлений та самотійний вибір професії визначає стратегію ефективного професійного розвитку людини, тоді як випадковий, неусвідомлений, несамотійний вибір призводить до формування адаптивної поведінки, згідно з якою особистість пристосовується до вимог обраної професії, залишаючись пасивним об'єктом професійної діяльності. Суспільство має бути зацікавленим у тому, щоб школярі вибирали професію усвідомлено, як суб'єкти власної професійної кар'єри і життєвого шляху.

У зв'язку з цим набуває особливого значення проблема формування у старшокласників самовимогливості в процесі професійної орієнтації. Сучасна концепція профорієнтації головною рушійною, спонукальною силою професійного розвитку визнає саму особистість, її потребу в самоактуалізації власного особистісно-професійного потенціалу, формування в учнів потреби у професійній діяльності, виховання в них любові до обраної професії. Відповідно виникає необхідність у надання допомоги старшокласникам щодо: їх орієнтації у світі професій та сучасних вимогах до спеціалістів; усвідомленості своїх ресурсів для спрямування їх на професійне самовизначення; їх подальшого саморозвитку в майбутній професійній діяльності. Дисертаційне дослідження Охрименко Зорини Володимирівни «Формування у старшокласників самовимогливості в процесі професійної орієнтації» присвячене актуальній педагогічній проблемі, яка потребує глибокого методологічного обґрунтування і практичного опрацювання. Аналіз дисертаційної роботи дає підстави зробити наступні висновки. Дисертаційну

роботу Охрименко З.В. характеризують достатня глибина теоретичних підходів та ефективність методичних пропозицій. Автором грамотно та цілісно сплановано етапи наукової розвідки. Логічно і однозначно сформульовані основні категорії дослідження. Чіткість концептуальних засад опрацьованих автором зумовлює точність постановки завдань дослідження, які відповідають меті та повністю реалізуються в ході теоретико-експериментальної роботи. Особливої уваги заслуговує цілісність та логічність композиційної будови дослідження. Структура дисертації ретельно продумана, назви розділів та підрозділів повністю відображають зміст. Дисертація представлена вступом, трьома розділами, висновком, списком використаних джерел та додатками. У першому розділі « Теоретичний аналіз проблем формування у старшокласників самовимогливості» здійснено аналіз стану дослідженості пропонованої проблеми у філософській, психологічній та педагогічній літературі, здійснено аналіз понятійно-категоріального апарату дослідження, уточнено сутність поняття «самовимогливість» і можливості її формування у старшокласників у процесі професійної орієнтації. З'ясовано, що вимогливість до себе вивчається дослідниками з різних позицій: як риса характеру та якості особистості. Риса характеру виражають те як діє індивід, а якості особистості – те заради чого він діє. Визначено, що для старшокласників у процесі їхнього професійного самовизначення, який потребує максимального задіяння рефлексивних процесів “само”, самовимогливість набуває професійної спрямованості і виявляється у породженні самовимоги до власної профорієнтаційної діяльності.

Самовимогливість учня старших класів розглядається як особистісне утворення суб'єкта професійного самовизначення, яке характеризується розумінням та переживанням ним соціальних норм певної професії у контексті власних можливостей, самостійним виробленням критичних запитів до своєї профорієнтаційної діяльності з обов'язковим прийняттям відповідальності за їх здійснення.

У другому розділі «Емпіричне визначення рівнів сформованості у старшокласників самовимогливості» схарактеризовано критерії, показники та рівні сформованості у старшокласників самовимогливості в процесі професійної орієнтації. Представлено методику констатувального етапу педагогічного експерименту та узагальнення його результатів. Проаналізувавши 245 джерел філософського, психолого-педагогічного змісту дисертантка побудувала стійкі теоретичні позиції, які стали підґрунтям експериментального дослідження формування у старшокласників самовимогливості в процесі професійної орієнтації. Детально описані та проаналізовані зміст формування самовимогливості, що полягає в оволодінні учнями об'єктивних норм певної професії, узгодженими з вимогами до себе, які виявлені на основі самопізнання старшокласників і спрямовані на вдосконалення відповідних внутрішніх характеристик особистості, що в комплексі гармонізує ставлення учня до себе як суб'єкта професійного самовизначення та до професії як умови особистого становлення і розвитку. Розроблено та підібрано діагностувальний інструментарій, який дав змогу здійснити констатувальний експеримент, за результатами якого схарактеризовано та визначено рівні (високий, середній, низький) сформованості самовимогливості у старшокласників. Особлива увага приділяється методичному забезпеченню профорієнтаційного процесу в старшій школі, зокрема традиційні та інноваційні методи впливу на особистість старшокласника, з метою формування у нього самовимогливості.

Варто відзначити вдало розроблену та імplementовану методику формування самовимогливості у старшокласників у процесі професійної орієнтації, яка охоплює зміст, засоби і методи формування зазначеного особистісного утворення.

Зміст методики спрямований на оволодіння учнями об'єктивними нормами певної професії, узгодженими з вимогами до себе, які виявлені на основі самопізнання старшокласників і спрямовані на вдосконалення відповідних внутрішніх характеристик особистості, що в комплексі

гармонізує ставлення учня до себе як суб'єкта професійного самовизначення та до професії як умови особистого становлення і розвитку. Чітка підпорядкованість змісту мети та завдання, послідовність та логічність є особливостями третього розділу «Експериментальна перевірка змісту, засобів та методів формування у старшокласників самовимогливості у процесі професійної орієнтації». Експериментальна перевірка ефективності розробленої методики формування самовимогливості старшокласників у процесі професійної орієнтації здійснювалася під час формувального етапу експерименту, який тривав упродовж трьох етапів – організаційно-підготовчого, основного, узагальнювального. Про глибоке розуміння Охрименко З.В. проблематики дослідження, усвідомлення його логіки свідчить доречне використання таких традиційних виховних методів: словесні (лекція, бесіда); інформаційно-довідкові (професіограми, інформаційно-пошукові системи); методи профорієнтаційної діагностики; методи морально-емоційної підтримки, які слугують підсиленню особистісної та професійної рефлексії у старшокласників (вирішення проблемних ситуацій) та інноваційних методів (рефлексивно-експліцитний, Я-виклик). Практична спрямованість дослідження, валідність та чіткість проведення експериментально-дослідної роботи, достовірність викладення її результатів відповідають науковому рівню. Вміння володіти методами кількісного та якісного аналізу педагогічних процесів дозволило автору дійти до переконливих висновків, які базуються на результатах дослідження і відображають його суть. Результати дослідження знайшли широке висвітлення у наукових працях дисертантки у 20 одноосібних публікаціях автора (6 статей у наукових вітчизняних та 1 у закордонному фаховому виданні тощо). Публікації зроблено на основі ретельної науково-дослідної роботи у контексті проблематики дослідження. Зміст дисертації узгоджено з основними положеннями автореферату. Заслуговує на позитивну оцінку супроводження результатів педагогічного експерименту ілюстративним матеріалом у вигляді рисунків та діаграм що представлено у тексті дисертації

та у додатках.

Визнаючи позитивні сторони дисертації, доцільно вказати, що дослідження не позбавлене певних недоліків. Зокрема:

1. На наш погляд було б доречним визначити і представити у моделі педагогічні умови формування у старшокласників самовимогливості в процесі професійної орієнтації та описати чіткі якісні зміни у розвивальному русі старшокласників до і після експерименту.
2. У розділі 3.2 зазначається профорієнтаційний захід «Ярмарок вакансій», але не вказано, з якою метою проводився цей захід, хто був ініціатором занять, чи цей захід дав можливість виявити потреби у певних професіях відповідно до запитів регіону.
3. Було б доцільно прописати методику оцінювання соціально-кваліфікаційних норм професій з вимогами до індивідуальних особливостей фахівця, а також яким чином формується уміння старшокласників узгоджувати між собою вимоги професійного середовища, індивідуальні особливості та вимоги сучасного економічно-професійного простору.
4. Серед суперечностей, а саме між потребою старшокласників у самовдосконаленні відповідно до вимог майбутньої професії і низьким рівнем самовимог у профорієнтаційній діяльності, які за умови вдосконалення процесу професійної орієнтації подолаються, і це спонукатиме розвивальний рух старшокласників, на нашу думку у перспективі варто розробити програму професійного самовиховання, що дасть можливість визначити старшокласнику кроки власного професійного становлення.

Таким чином, за характером фактичного матеріалу, ступенем його

якісного та кількісного аналізу, рівнями новизни і значущості результатів дослідження, обґрунтованості висновків дисертаційна робота Охрименко Зоряни Володимирівни на тему «Формування у старшокласників самовимогливості в процесі професійної орієнтації», відповідає вимогам п.п. 9, 11,12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент -

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри теорії, практики

та перекладу англійської мови, факультету лінгвістики

Національного Технічного Університету України «КПІ»

І.П.Волощук

